

Vladan Desnica: PRAVDA

(Scena s ulice)

Jednog nedjeljnog popodneva, prije više godina, vraćajući se s daleke šetnje u grad, naiđem putem na odvratn prizor: nasred ceste čovjek nemilosrdno tuče ženu.

Lice mu je imalo razjaren¹, upravo životinjski izraz. Pograbio nesretnicu za kosu pa je vuče amo-tamo po cesti dok nije pala ničice²; a onda stao udarati bez poštete - po očima, po ustima, ne pazeći kud pogađa...

U meni se sve preokrenu. Htjedoh da srnem na nj. Moj nasrtaj potekao bi iz čistog milosrđa³ pa bi bio tim žešći što je moje milosrđe bilo veće - a milosrđe je bilo toliko da bih zasigurno i ja bio navalio bjesomučno, i udarao bez poštete - po ustima, po očima, ne pazeći

¹ razjaren - bijesan

² pasti ničice - pasti na pod - ili na koljena ili cijelim tijelom

³ milosrđe – suosjećanje s nekim tko je u nevolji

kud pogađam. I, vjerojatno, lice bi mi bilo poprimilo razjaren, upravo životinjski izraz te po njemu zaista nitko ne bi bio mogao shvatiti plemenitost mojeg čina pomaganja.

Nego, pomisao na nebrojene prilike kad sam se prenaglio i zaletio, kapnu kap dvojbe na moju raspaljenost i smjesta zakoči moju spremnost na čovjekoljubačku intervenciju.

Možda je u tom pravcu djelovalo i prisustvo još jednog promatrača, oniska sredovječna čovuljka punih obraza i svijetle žućkaste dlake koji je spokojno gledao smijuljeći se neodređeno. Sjećam se, njegova opuštena ravnodušnost u prvi mah izazvala je u meni gađenje. Ali odmah zatim učinio sam isto što i on: gurnuo ruke u džepove i stao promatrati. Primjer, kao što je poznato, djeluje neodoljivo. U većini slučajeva (budimo iskreni!) drugoga smatramo glupljim od sebe. No taj grijeh odmah otkupljujemo time što, na djelu, obično slijedimo njegov primjer.

- Ja se, dakle, obuzdam i primirim. A čim se primirih, u meni progovori ona dobro poznata „druga polovica“, ona koja prosuđuje i sumnja.

Odavno sam duboko osvjedočen da je glavni uvjet za pravednost - mašta. Da bismo bili pravedni suci, potrebno je

poznavati pozadinu, pobude⁴ i uzroke, odnose i zavisnosti stvari o kojoj sudimo. Ne treba se povoditi za prvim dojmom, za izvanjskim izgledom stvari; treba ispitati skrivene uzroke, dugi lanac krivica i protukrivica; uvući se u kožu bića o kojima sudimo, potražiti kraj toga zamršenog klupka — to nam je dužnost prije nego izrečemo riječ osude.

Pomislim: tko zna kakve je sve krivice, kakva zla nanijela ova žena čovjeku? Tko zna što je sve on za nju učinio, žrtvovao; koliko je i koliko trpio i praštao i šutio? Tko zna koliko se ona sramotno i nisko srozala u svojim postupcima? Možda je to i neka majka-zvijer, možda je napustila dijete koje se guši u groznici da bi otišla na sastanak s ljubavnikom. I nije li, u takvom slučaju, ona kriva i zato što je dovela muža do ovog ružnog ispada, u ovo stanje poživinčenja? Nije li tada njegov ispad, ma koliko ružan, ipak na koncu konca ljudski razumljiv? I ne bi li on — ako tako stvar stoji — osjetio kao krajnju nepravdu naše uplitanje u korist žene, naše zalaganje za nju?

— Da, dobro je što nisam intervenirao.

No dok sam ja tako umovao, a udarci i dalje pljuštali, naiđe i treći prolaznik: stasit mlad čovjek duge kovrčave kose, u plavom džemperu, i s teniskim reketom pod pazuhom.

Jednim mahom uoči situaciju; ošinu prezirnim pogledom nas dva pasivna promatrača, pa bez suvišnog ispitivanja nasrnu na čovjeka — upravo onako kao što maloprije htjedoh ja - i poče ga mlatiti žustro i bez promišljanja, ne pazeći kud pogađa...

Iznenaden, muž pusti s oka ženu i stade se braniti od napadača. Žena je, u međuvremenu, izmigoljila, pridigla se na koljena, ustala, živnula brže nego što bi se moglo očekivati poslije onih bubotaka.

⁴ pobuda - poticaj, motiv

Stala otresati prašinu s lakata i koljena, popravljati raskuštranu kosu. (Zbog te brige za frizuru, odmah mi se pričinila manje žrtvom.) Zatim neopazice nekamo nestade.

Uto se na suprotnoj strani ceste pojavi vremešan čovjek vodeći za ruku dijete. Izveo sinčića u šetnju; brine se oko njega upravo djedovskim strpljenjem; pokazuje mu nešto prstom u krošnji jablana u drvoredu, valjda neku pticu ili gnijezdo. Ugledavši tuču, zastade iznenađen. Ali se ubrzo snađe: vidje gdje čovjek — mlad, snažan klip — nemilice tuče svog subrata, i to starijeg od sebe, tuče ga nemilice i očito nepravedno (jer slabijem instinktivno pridajemo ulogu pravednika); vidje i dva sebična, nedostojna stvora koji to ravnodušno promatraju — i njegova odluka bijaše odmah gotova: trgnu se, skloni dijete u kraj, pa nasrnu na napadača (jer jačega instinktivno poistovjećujemo s napadačem) i stade ga udarati što je bolje mogao.

Gledajući tu novu komplikaciju, pomišljao sam: da se maločas nisam suspregnuo, sad bih ja bio taj po kome pljušte udarci, i sad bih ogorčeno i s mnogo uvjerenja uzvraćao te udarce onome koji je intervenirao iz potpuno jednakih milosrdnih pobuda kao i ja, i koji je, prema tome, ustvari moj jednomišljenik i suborac.

Sve iz milosrđa i u ime čovjekoljublja, eto se tri ljudska stvora dozlaboga mlate za nečiju korist i za nečiju pravicu. A malo podalje, dva nedostojna egoista, ni da prstom maknu za svoga bližnjeg. Dva egoista, tri napadača, četiri isprebijana. Među samih pet-šest ljudi, našlo se, eto, grešnika svake vrste:

krivaca zbog sudjelovanja u tuči,
i krivaca zbog opuštenog nesudjelovanja,
krivaca zbog uplitanja u tuđe i nepoznate poslove,
krivaca zbog neuplitanja,
nečovječnih mlakonja
i bijesnih čovjekoljubaca,
krivaca zbog samovlasnog uspostavljanja pravde,
i krivaca zbog sprječavanja da pravda, makar i samovlasno, bude uspostavljena!

— Kad sam pristupio, s prezirom sam pogledao čovuljka punanih obraza, da bih odmah zatim učinio isto što i on. Svakoga od

sudionika u datom sam momentu opravdavao i natezao za nj, da bih ga čas kasnije osudio opravdavajući onoga koji je nadošao da ga napadne. A odmah zatim i ovome zaželio poraz i novog napadača.

Stvar se odvijala brzo i uplitanja su upadala točno onako kako sam želio — taman kao da ja nevidljivo njima upravljam.

I sad, poslije svega toga, opet nisam načisto tko je u pravu i kakav ishod ustvari želim! To jest, znao sam: želio sam svakom napadaču poraz, a svakom napadnutom pobjedu, slabijemu uspjeh, a jačemu neuspjeh; želio sam da se slabiji prometne u jačega, a jači u slabijega, napadač u napadnutog, a napadnuti u napadača.

Ali teškoća je bila u tome što su svi sudionici prolazili uzastopce kroz ulogu jačega pa slabijega, napadača pa napadnutog, pravednika i krivca. Pa tko da se sad tu snađe, tko da podijeli pravdu?

Zar je krivica isto što i snaga? Zar pravednost leži u slabosti? Zar moraš biti poražen da bi bio pravednik?

U dnu drvoreda, još sasvim daleko, pomoli se tamna silueta⁵ policajca. I sama pojava službene pravde neobično je naglo djelovala. Borbenost za tren popusti i tuča prestade.

Starčić se sjeti svog djeteta i pohrli k njemu. Muž je izravnavao ugnječeni šešir, a mladić pritiskao rupčić na masnicu pod okom

⁵ silueta - lik, obris

otresajući kovrčavom kosom. Višak nakupljene energije bio je utrošen i rasplinjavao se⁶ u mlakom nedjeljnom popodnevu. Pravdi je bilo udovoljeno.

KRAJ

*Osim što je bio pisac, **Vladan Desnica** bio je po zanimanju pravnik, odvjetnik. Iz ove priče vidite koje su ga teme na poslu mučile: pravda i pravednost.*

(Zadar, 1905. – Zagreb, 1967.),

⁶ rasplinjavati - nestajati